

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

Інститут історії, етнології та права

Кафедра всесвітньої історії

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему: ЛЮДОВІК XIV: АПОГЕЙ ФРАНЦУЗЬКОГО АБСОЛЮТИЗМУ

Студентки 4 курсу АІП групи
Галузь знань 0203 Гуманітарні науки
Спеціальності 6.020302 Історія
Федюк Мирослави Олександрівни

Науковий керівник:
кандидат історичних наук,
старший викладач
Мазур Інна Віталіївна

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Голова комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

м. Вінниця – 2016 рік

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ I. Історичний портрет Людовіка XIV.....	15
Розділ II. Внутрішня політика Людовіка XIV.....	36
Розділ III. Зовнішня політика Франції в період правління Людовіка XIV..	58
Висновки.....	75
Список використаних джерел та літератури.....	77
Додатки.....	83

ВСТУП

Актуальність теми. Франція наприкінці XVII – XVIII ст. була могутньою європейською державою і посідала провідні позиції у Західній Європі. Франція розвинула централізовану, абсолютистську форму урядування та відмовилася від принципу релігійної толерантності.

Абсолютизм характеризувався перш за все тим, що вся повнота законодавчої, виконавчої, військової та судової влади зосередилися в руках наслідного глави держави - короля. Йому підпорядковувалася весь централізований державний механізм - армія, поліція, адміністративно-фінансовий апарат, суд. Всі французи розглядалися як піддані короля, зобов'язані йому беззаперечно підкорятися. Важливим фактором, багато в чому сприяв посиленню відносної незалежності королівської влади, стало особливе співвідношення класових сил, що склалося у Франції. У країні затвердилася своєрідна рівновага двох класів - дворянства, що почало слабшати, і буржуазії, яка все більше набирала силу. Використовуючи у своїй політиці протистояння між цими двома класами, королівська влада домоглася значної відносної самостійності.

Важливу роль у становленні абсолютизму зіграв кардинал Рішельє. Протягом майже двадцяти років (1624-1642рр.) він, підпорядкувавши своєму впливу короля Людовіка XIII, фактично безроздільно управляв країною. Його політика була спрямована на захист інтересів дворянства. Під його керівництвом була різко посилена централізація адміністративного апарату, суду, фінансів.

Розвиток монархії у Франції наприкінці XVII - початку XVIII ст. йшов шляхом утвердження повного абсолютизму за формулою Людовіка XIV – «один король, один закон, одна віра». Вершиною французького абсолютизму прийнято вважати правління Людовіка XIV, який зійшов на престол у 1643 р. в п'ятирічному віці, після смерті свого батька Людовіка XIII. Регентом було призначено Анну Австрійську, матір короля, а фактичним правителем став її фаворит, талановитий наступник Рішельє кардинал Мазаріні.

Мазаріні продовжив курс на централізацію, започатковану Рішельє. Але місцеві можновладці і парламент спробували перемогти монархію у відкритій боротьбі. Їхня опозиція королеві дістала назву Фронда (1649-1652pp). Але період анархії і неспокою переконав французів, правління сильного короля краще за боротьбу багатьох місцевих влад. Людовік XIV зрозумів: якщо він хоче збудувати міцну монархію. То повинен відмовитись від політики «твердої руки» Рішельє і Мазаріні та обрати мудріший шлях. Створюючи сильну і потужну монархію, Людовік XIV намагався не усувати своїх противників, але узалежнювати їх у той чи інший спосіб від короля, зберігаючи за ними всі права і впливи на місцевих рівнях. Коли аристократія відчула, що король підтримував її місцевий авторитет, вона почала підтримувати центральний авторитет короля.

Після смерті Мазаріні в 1661 р., Людовік XIV зосередив уся владу у своїх руках, не призначаючи більше першого міністра. Він багато працював над створенням свого образу величного і добродійного правителя, ніколи не пропускаючи нагоди справити враження на свій народ. Людовік XIV збудував величезний палацовий комплекс біля Парижу – Версаль, який став його постійною резиденцією після 1682 р. – місце, гідне «Короля-Сонця», як його називали. Версаль став домом для тисячів його наближених та найважливіших службовців. Суворо лімітований порядок дня та служби етикету були питанням престижу та забирали у аристократії багато часу, не залишаючи енергії на заколоти. Ледве не постійно перебуваючи біля короля, аристократи створювали враження, що займаються важливими державними справами, насправді ж були від них повністю усунені. Ця політика принесла такі результати, що Людовік XIV міг з повним правом сказати: «Держава – це я».

Людовік XIV вважав, що політична стабільність гарантується релігійною єдністю. Це спричинило його виступ проти янсенітів. Янсеніти – католицька течія, що сприймала деякі протестанські положення. Людовік XIV з підтримкою папи Інокентія V розігнав янсенітську общину в Порт-Роялі та заборонив поширення її поглядів.

У середині XVII ст. Франція стала високоорганізованою і потужною країною з амбіціями на головну європейську силу. Зовнішня політика Людовіка XIV була спрямована на збільшення меж та зростання впливів Франції. Міністри короля Кольбер, Лувуа та Вобан під керівництвом короля за короткий час перетворили державу на потужну військову машину. Кольбер став творцем суворо контрольованої державою економічної бази, необхідної для фінансування війни. Лувуа створив нове високопрофесійне дисципліноване військо, яке отримувало високу платню за свою службу. Вобан був талановитим військовим інженером і тактиком. Здобутки його праці залишилися основою військової тактики ще у роки першої світової війни.

Людовік XIV, одружений з іспанською інфантою, розпочав війну з іспанцями за несплату посагу та відвоював іспанську частину Фландрії. 1672 – 1678 рр. відбулася війна з Голландією, Іспанією та Австрією за іспанські Нідерланди. Франція дістала декілька прикордонних нідерландських міст і контроль над Середземномор'ям. Це було вершиною французького зовнішньополітичного та військового успіху.

Не зважаючи на те, що політика централізації ускладнила розвиток ефективної структури самоуправління: аристократи, які через інтриги домагалися високих посад і впливу при дворі у Версалі, були переважно нікчемними лідерами та міністрами. Але модель абсолютної монархії Людовіка XIV залишилася ідеальним зразком централізованої влади, якого намагалися досягнути пізніші європейські правителі.

Актуальність теми визначається у необхідному вивченні, детально, політичну діяльність Людовіка XIV, яка стала вершиною французького абсолютизму.

Об'єктом данного дослідження є процеси формування централізованої держави у Франції у II пол. XVII – поч. XVIII ст. та її апогею абсолютної монархії.

Предметом даного дослідження є постать Людовіка XIV, як монарха, політика, державного діяча, реформатора, мецената, творча особистість, як чоловіка та батька.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють першу половину XVII – першу чверть XVIII ст. Нижня хронологічна межа обмежена першою половиною XVII ст., як час становлення французького абсолютизму, верхня хронологічна межа завершується першою чвертю XVIII ст., що стало періодом утвердження і розквіту французького абсолютизму.

Територіальні межі дослідження охоплюють кордони Франції наприкінці XVII – першій чверті XVIII ст., зокрема, адміністративні герцогства (Іль-де-Франс, Аквітанське, Гасконське, Нормандське, Бургундське, Бретонське, Прованське, Лотарингії, Савойя, Корсика, Конта-Венессен, Овернь, Беарн), графства (Тулуза, Фландрія, Шампань, Ніцца, Фуа, Мен, Ельзас, Артуа, Анжу, Ла Марш, Ліонне) і підконтрольні території Нового Світу та Африканського і Азійського континенту (а саме Сенегал і колонії на узбережжі Індії).

Ступінь дослідження проблеми. Протягом останніх трьох століть Людовіка XIV оцінювали по-різному, часом навіть робили діаметрально протилежні оцінки, починаючи від «батька народів» і аж до «жорстокого тирана», «східного деспота». Але, як правило, подібні епітети базувалися в основному на результаті дослідження лише практичної сторони діяльності монарха, інтерпретація якої у кожного історика, який досліджував цю проблему різна. Крім того, протягом XVII-XIX ст., що збереглися до наших днів твори Людовіка XIV часом ігнорувалися дослідниками діяльності Короля-Сонця. Однак вони не були повністю витіснені на другий план: багато французьких правознавці і істориків політичної думки залучали їх для дослідження еволюції теорії абсолютизму, як правило, не виходячи за рамки правознавства і не пов'язуючи це з історичною реальністю. У той же час більшість праць про Людовіка XIV переважно орієнтувались на політичну сферу ніж на соціальну. Лише з середини XIX ст. почалися серйозні зміни, все частіше увага істориків зверталась до більш

глибокого вивчення суспільства і його взаємин з державою в цей період, за яким міцно закріпилася назва «абсолютної монархії».

Суперечки про те, що таке абсолютна монархія і наскільки правомірною є ця назва для даного періоду дуже часто хвилювали істориків, які в спробі відповісти на це питання постійно зверталися за прикладом до часу Людовіка XIV, використовуючи факти політичної діяльності короля для доказів тієї чи іншої точки зору. Однак новий підхід до вивчення абсолютної монархії і періоду правління «Короля-Сонця» почалося з середини ХХ ст., коли усвідомлення значення ідеології та її ролі в історії знову пробудило інтерес дослідників до монархії XVII-XVIII ст. Підвищена увага істориків до соціально-політичного аспекту розвитку держави, особливо в епоху Людовіка XIV було пов'язано зі спробою відшукати спадкоємність між абсолютною монархією і «сильними», авторитарними режимами ХХ ст. в країнах, які є, не дивлячись на їх державно-політичний пристрій, «зразками» демократії. З цього моменту в присвячених часів Людовіка XIV дослідженнях значне місце відводиться більш детального вивчення безпосередньо поглядів «Короля-Сонця». Але все ж вкрай рідкісними залишалися роботи, автори яких спробували б вивчити насамперед ідеї, світогляд Людовіка XIV. Таким чином було можливо створити серйозну базу не тільки для аналізу практичної реалізації поглядів короля, досліджуючи діяльність монарха з його власних позицій, виходячи з його міркувань і поглядів, але також і виявити нові аргументи в суперечці про природу абсолютної монархії, крапка в якому ще не поставлена.

Дослідження, які безпосередньо присвячені особистості Людовіка XIV є абсолютно різноманітними за характером: це біографії короля, роботи з історії Франції та Західної Європи як загальні, так і присвячені даній епосі, праці з історії політичної думки, права, державних інститутів, дослідження по динаміці розвитку суспільства і його елементів. Слід зауважити, що якщо роботи, присвячені соціальному розвитку та еволюції політичних ідей у Франції другої половини XVII - початку XVIII ст., з'явилися лише в першій половині ХХ ст., то інтерес до

особистості Людовіка XIV існував вже при його житті і практично ніколи не зникав.

Перші історичні праці про Людовіка XIV були створені в другій половині XVII-початку XVIII ст. В основному це були всього лише описи, що звеличували діяльність і особистість монарха. Їхні автори бачили причини подій лише у волі Бога, керівного людьми та їхніми вчинками. Такий підхід унеможлилював скільки-небудь критичну оцінку того, що відбувається.

Зарубіжна історіографія. Першою серйозною спробою висвітлити епоху правління Людовіка XIV і особливе становище Франції в цю епоху слід визнати працю Вольтера [15], сама назва якого підкреслює значимість правління цього короля не тільки для Франції, але і для Європи в цілому. Значна частина цієї роботи присвячена аналізу зовнішньої політики Людовіка XIV: опису його воєн і дипломатичних акцій. Спираючись на велику кількість історичних джерел, Вольтер окреслив напрямки французької політики, приділив увагу стану армії і флоту в період правління Людовіка XIV і його попередників. Визнаючи успіх зовнішньополітичної діяльності короля, Вольтер писав про підсумки Голландської війни: «В цей час король був на вершині своєї слави. Що отримує перемогу з самого початку свого правління: будь-яка облога, зроблена ним, завжди закінчувалася здачею міста, перевершував своїх ворогів у всьому, і наводив жах на всю Європу протягом шести років і став потім її вершителем долі, додавши до свого королівства Франш-Конте, Дюнкерк і половину Фландрії, і, що найголовніше, що став королем відтепер щасливої нації, яка була зразком для інших народів». Захоплюється досягнутим політичним становищем, Вольтер все ж вважав основним критерієм історичної величі держави рівень розвитку культури. На думку автора, саме під час правління Людовіка XIV культура Франції досягла тих висот, які знаменують моменти найвищої слави європейської цивілізації. Подібні успіхи, як вважав великий французький мислитель, були досягнуті лише в Афінах, часів Перикла, Римі в епоху імператора Августа і в Італії епохи Ренесансу.

Французький вчений - історик П'єр-Едуард Лемонте [63]. У своїй науковій праці намагався показати Людовіка і його дії не на основі теологічних поглядів, а з позицій природного ходу історії, коли людський розум не зв'язується з волею Бога. Лемонте вперше порушив традиційний для попередніх поколінь істориків зв'язок вчинків людей і Божественної волі і спробував знайти природні причини ходу речей. Як наслідок, в очах Лемонте Людовік XIV постав звичайною людиною, але наділеною владою, і тому основа його дій типова для будь-якого володаря, це природні людські емоції. Лемонте зазначав, що типовими для Короля-Сонця були його гордість, честолюбство і бажання виділитися на тлі інших правителів. Взагалі зовнішня політика - це, на думку Лемонте, основна сфера докладання зусиль монарха, так як тільки на арені військових дій могло реалізуватися прагнення до особистої слави, ототожнюється зі славою держави. Але в той же час Лемонте вважав, що «кожен король, який любить славу, любить і суспільне благо». Таким чином, виправдовується те, що Людовік XIV, як зазначалося в присвяченому йому творі, не шкодував коштів і ресурсів, в тому числі і людських, для здійснення поставлених перед ним цілей. Його бажання виділитися і стати першим, як вважав Лемонте, провокувало Людовіка на те, щоб викликати в інших правителів страх перед французьким монархом.

Франсуа Блюш, сучасний французький історик, у своїй праці [9] детально описав життя Людовіка XIV, названого Великим, з моменту його народження і до смерті. У праці постає яскрава фігура самого знаменитого в християнському світі тих часів короля у всіх його людських проявах, покровителя літератури і мистецтва, цінителя красивих жінок і державного реформатора. Блюш блискуче описав життя французького двору, майстерно зобразив пристрасті, інтриги, перемоги і поразки, якими жило оточення «Короля-Сонце».

Важливою є праця Птіфіса Ж-К [42], у якій показано ґрунтовне дослідження біографії Людовіка XIV. Він вважав, що правління короля Людовіка XIV (1643-1715 рр.) стало апогеєм абсолютизму у Франції. У його епоху країна вийшла на перше місце на міжнародній арені, знову перетворившись на велику державу. Були здобуті знаменні перемоги на суші й на морі. Після більш ніж вікової

боротьби Франція здолала Іспанію і ввійшла в число найбільших колоніальних імперій Європи. Політика короля сприяла також розпаду Священної Римської імперії. Втім, французьке королівство в цей час лідирувало не тільки в політиці. За правління Людовіка XIV держава стала зразком для наслідування в галузі культури і науки: королівський палац у Версалі прагнули копіювати багато ченців того часу.

Такої ж думки дотримується французький журналіст і письменник Ерик Дешодт[17], він вважав, що король, переживши в юності війни Фронди, став переконаним прихильником абсолютної монархії і прагнув зробити Францію наймогутнішою державою Європи. Правителі сусідніх країн ненавиділи його, підозрювали в прагненні до світового панування, але наслідували його. Він перетворив Версаль в блискучу королівську резиденцію, яку копіювали європейські государі. До його послуг були перші красуні держави, але в 45 років він сам поклав кінець своїм галантним пригодам, одружившись на колишній виховательці своїх незаконнонароджених дітей. Однак важливіше жінок, полювання, театру була для нього війна. Проживши 77 років, він знаходився на престолі 72 роки - довше, ніж будь-який інший європейський монарх, пережив своїх дітей і онуків і передав престол правнукові, увійшовши в історію як Людовік Великий і «Король-Сонце».

Вітчизняна історіографія. Історію французького абсолютизму, особливо тієї найбільш яскравої епохи, яка ще з часу Вольтера зазвичай іменується «Століттям Людовіка XIV», менш досліджували у вітчизняній історіографії. Французький абсолютизм досі залишився майже не порушеним і не освітленим марксистською критикою. Але період абсолютної монархії має для нас велике методологічне значення: автор вважає, що конкретне вивчення часу «Людовіка XIV в його соціально-економічному розрізі дало б чимало цінних вказівок і ілюстрацій для розуміння сутності і феодалізму, і торгового капіталізму».

У зв'язку з цим поява праці такого великого історика, як А. Н. Савін [45], дала поштовх до вивчення епохи Людовіка XIV. Його праця складалася з лекцій, читаних ним в 1912 - 1913 рр. в Московському університеті. Савін будував свої

курси завжди дослідним шляхом, використовуючи не тільки всю наявну літературу предмета, але і оригінальні джерела - вони-то і склали його основну базу. В цьому відношенні «Століття Людовіка XIV» не представляє виключення: автор залучив до своєї праці велику кількість матеріалу, імпонує своєю ерудицією і вмільним аналізом найскладніших документів. Разом з тим Савін прагне бути об'єктивним, намагається з однаковою неупередженістю висвітлити найрізноманітніші сторони монархії Людовіка XIV, він дає нам яскраві картини життя королівського двору і провінційного дворянства, уважно розглядає еволюцію адміністративної та господарської політики, піддає ретельному аналізу політичні погляди сучасників.

Не менш важливою є наукова праця «Всемирная история» [16], яка складається із десяти томів і була видана Академією наук СРСР, задумана, як перша в радянській історичній літературі праця, що висвітлює шлях, пройдений людством з найдавніших часів до сучасної нам епохи. Саме в п'ятому томі детально викладено інформацію про епоху Людовіка XIV від початку правління і аж до завершення.

Варто звернути увагу на працю «История Франции» [21], яка виходить в трьох томах, кожен том відповідає певному історичному періоду. В першому томі детально висвітлено політичну діяльність «Короля-Сонце», його бачення про абсолютну монархію та її розвиток.

На сучасному етапі в кінці 80-х – початку 90-х рр. ХХ ст. після довгої перерви знову проявляли інтерес до особистості Людовіка XIV вітчизняні історики. З'являються роботи, присвячені дипломатії Короля-Сонця, його оточенню, а також і йому самому, його особистості.

Першим хто зробив детальне дослідження став професор Дипломатичної Академії МЗС СРСР, доктор історичних наук Юрій Борисов [12]. Він найбільше звернув увагу на стан дипломатії у Франції в період правління Людовіка XIV. Його праця присвячена дипломатії Людовіка XIV, королівській дипломатичній службі, її діяльності в періоди війни і миру. Портрети короля і членів його сім'ї, дипломатів і міністрів, кардиналів і єпископів, таємних агентів. Роль жінок двору

у Версалі в зовнішній політиці. Всі ці та багато інших питань розкриті автором завдяки широкому документальному матеріалові.

Автор використовує працю Л. І Івоніної [19], яка дала цілісне уявлення про війну за іспанську спадщину в Європі. Праця насамперед цікава політичною, військовою та дипломатичною історією блискучої епохи «Короля-Сонця» в Європі.

Людовік XIV увійшов в історію, як «Король-Сонце», і мабуть, саме його можна назвати найзнаменитішим серед французьких монархів. Колективна праця Тетяни Умнової і Олени Прокоф'євої [41] оповідає про особисте життя Людовіка, про його сім'ю, про найближче оточення, про повсякденні звички. Про все, що зазвичай ігнорується серйозними істориками, але дозволяє створити чітке уявлення про те, якою людиною був цей великий король.

Не менш цінну інформацію подають Колосов Н.Е.[24], Борисов Ю. В [11], [12], Малов В. Н. [31],[32],Лисяков В. Б [28], Ольтеціан И. [38], Сидоренко М. А [52].Дослідники чітко й хронологічно проаналізували постать Людовіка XIV, як монарха, політика, державного діяча, реформатора, мецената, творчу особистість, як чоловіка та батька.

Джерельна база дослідження становить опубліковані тогочасні джерела.

Автор в своїй роботі використала документи: «Едикт про заснування Північної торгової компанії червень 1669 р.» [6],«Королівський Указ про покарання, що накладаються на підприємців і робітників, котрі фабрикують і продають несумлінні і неузгоджені з регламентами матерії 24 грудня 1670 р.» [5], «Інструкція графу де-Вогійону 29 вересня 1681 р.» [4], «Витяги з Указу про скасування Нантського Едикту жовтень 1685 р.» [1].

Із «Хрестоматії по історії Нового часу країн Європи і Америки./ Під ред.Д. В. Кузнецова (2010) [8]» автор використовує такі документи: «Вестфальський мирний договір 1648 р.», «Утрехтський мирний договір укладений між Англією і Францією 11 квітня 1713 р.»,«Раштадтський мирний договір 1714 р.»[8].

Також автор опрацювала «Хрестоматію по загальній історії. Ч. II. Епоха абсолютизму і революції. / Під ред. П. М. Ардашева (1915) [7]», і використала

опубліковані такі документи: «Лист Кольбера аменьєнському інтентаду Барильону, «Лист Кольбера французькому послу в Лондон, «Королівський ордонанс 24 грудня 1670 р.», «Лист Кольбера до Бретейлю 1682 р.».

Автор використовувала витримки із «Мемуарів Людовіка XIV, для науки дофінові 1668 р.» [2], памфлет «Зітхання поневоленої Франції 15 вересня 1682 р.» [3].

Мета дослідження вивчити трансформаційні процеси, що відбулись у Франції – періоду часів апогею французького абсолютизму та правління Людовіка XIV.

Завдання:

1. Вивчити історіографічне надбання та джерельну базу з даної проблематики.
2. Дослідити умови становлення особистості Людовіка XIV та його воцаріння.
3. Проаналізувати вплив близького оточення короля на систему його поглядів та уявлень про державу, правління, народ та міжнародних опонентів.
4. Охарактеризувати управлінську систему, що була утворена у Франції для забезпечення абсолютної централізації влади монарха.
5. Розглянути хід боротьби за владу між королем Людовіком XIV та політичними опонентами.
6. Систематизувати чисельні матеріали з історії становлення різних векторів внутрішньої політики.
7. Деференціювати політику короля Людовіка XIV та його наближених стосовно різних станів французького суспільства на XVII ст.
8. Дослідити особистісний чинник та вплив Людовіка XIV на зміни у сфері культури та духовності французького народу.
9. Вивчити значення впливу гугенотського руху на внутрішню політику Франції у XVII ст.

10. Дослідити та проаналізувати вектори зовнішньої політики Франції за Людовіка XIV. Визначити характерні риси та значення.

Методологічна основа дослідження. При розв'язанні поставлених завдань застосовано методологію гуманітарно-наукового пізнання з використанням загальнонаукових принципів історизму та об'єктивності, а також конкретно-історичних методів, а саме: порівняльно-історичного, проблемно-хронологічного, систематизації та класифікації.

Апробація досліджень. Матеріал дипломної роботи апробовано у статті «Політична діяльність Людовіка XIV» на міжнародній науково-практичній конференції 6 – 7 травня 2016 р. «Суспільні науки: історія, сучасність, майбутнє».

Структура роботи визначена метою і завданнями дослідження. Дана робота складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків автора, і списку використаних джерел і літератури. Загальний обсяг становить 89 с., основного тексту – 77 с.

У першому розділі, «Історичний портрет Людовіка XIV», розглянуто народження монарха, дитячі роки, юність, освіту, одруження короля та подальше його життя.

Другий розділ має назву «Внутрішня політика Людовіка XIV», де проаналізовано основні аспекти внутрішньої політики монарха.

Третій розділ - це «Зовнішня політика Франції в період правління Людовіка XIV». В ньому розповідається про дипломатичні відносини Франції за часів правління Людовіка XIV.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

ДЖЕРЕЛА

I. Опубліковані документи та матеріали:

1. Выдержки из Указа об отмене Нантского Эдикта // Старый порядок во Франции. История в источниках. / Пер. С.Д. Сказкина. – М. 1925. – С. 44.
2. Из «Мемуаров Людовика XIV, составленных в назидание дофину»//Старый порядок во Франции. История в источниках. / Пер. П. Н. Ардашева. – М. 1925.
3. Из памфлета «Вздохи поработенной Франции»//Старый порядок во Франции. История в источниках. / Пер. С.Д. Сказкина. – М. 1925. – С. 10.
4. Инструкция графу де-Вогийону, чрезвычайному послу в Испании//Старый порядок во Франции. История в источниках. / Пер. С.Д. Сказкина. – М. 1925. – С. 40.
5. Королевский указ о наказаниях, налагаемых на предпринимателей и рабочих, кои фабрикуют и продают недобросовестные и несогласованные с регламентами материи//Старый порядок во Франции. История в источниках. / Пер. С.Д. Сказкина. – М. 1925.
6. Эдикт об учреждении Северной торговой компании //Старый порядок во Франции. История в источниках. / Пер. С.Д. Сказкина. - М. 1925. – С. 37.
7. Хрестоматия по всеобщей истории. Ч. II. Эпоха абсолютизма и революции / Сост.: Ардашев П.Н. – Киев, 1915. – 261с.
8. Хрестоматия по истории Нового времени стран Европы и Америки: В 2 кн. Кн.2. Международные отношения в 1648-1918 гг. / Сост. Д.В. Кузнецов. – Благовещенск: Изд-во БГПУ, 2010. – 336 с.

ЛІТЕРАТУРА

II. Монографії, статті, загальні праці:

9. Блюш Ф. Людовик XIV: Пер. с фр. – М.: Ладомир, 1998. – 815 с.
10. Борисов Ю. В. Фаворитки Людовика XIV// Новая и новейшая история. – 1991. – №4. – С. 111-138.
11. Борисов Ю. В. Три портрета времен Людовика XIV // Новая и новейшая история. – 1991. – №1.
12. Борисов Ю. В. Дипломатия Людовика XIV. – М.: Международные отношения, 1991. – 384 с.
13. Боссан Ф. Людовик XIV, король-артист: Пер. с фр. – М.: Аграф, 2002. – 272 с.
14. Бояджиев Г. Жан Батист Мольер // Писатели Франции. – М.: Просвещение, 1964. – С. 98-119.
15. Вольтер Франсуа Мари Аруэ де. История царствования Людовика XIV и Людовика XV, королей французских: Пер. с франц. Александр Воейков, Ч. 2. - М. : Типография Селивановского, 1809. – 439.
16. Всемирная история, в 10 томах: Т. 5. — М.: Соцэкгиз, 1958. — 782 с.
17. Дешодт Э. Людовик XIV: Пер. с фр. – М.: Молодая гвардия; Палимпсест, 2011. – 286 с.
18. Дюлон К. Анна Австрийская: Мать Людовика XIV: Пер с фр. – СПб.: Евразия, 2009. – 605 с.
19. Ивонина Л.И. Война за испанское наследство. – М.: СмолГУ, 2010. – 318 с.
20. Ивонина Л. И., Ивонин Ю.В. Властители судеб Европы: императоры, короли, министры XVI-XVIII вв. – Смоленск.: Русич, 2004. – 464 с.

21. История Франции, в 3 томах: Том 1. — М.: Наука, 1972. — 356 с.
22. Кальер Ф. О способах ведения переговоров с государями: Пер. с фр. — М: Гендальф, 2000. — 208 с.
23. Кармона М. Мария Медичи: Пер. с фр. — Ростов-на-Дону: Феникс, 1998. — 448 с.
24. Колосов Н.Е. Абсолютная монархия во Франции // ВИ. — 1989. № 1. С.42-57.
25. Кробошко А. И. Восстание камизаров (1702—1705). — «Средние века», вып. III, 1951.
26. Ленотр Ж. Повседневная жизнь Версаля при королях: Пер. с фр. — М.: Молодая гвардия, 2003 — 230 с.
27. Люблинская А.Д. Французский абсолютизм в первой трети XVII века. — М. — Л.: Наука, 1965. — 370 с.
28. Лысяков В. Б. Людовик XIV о государстве и монаршей власти // Новая и новейшая история. — 2002. — №5. — С. 186-199.
29. Лысяков В. Б. Людовик XIV и церковь // Новая и новейшая история. — 2002. — №5.
30. Лысяков В. Б. Монарх человек. Его личные качества // Новая и новейшая история. — 2002. — №5.
31. Малов В. Н. Людовик XIV: Опыт психологической характеристики // Новая и новейшая история. — М., 1996. — №6. — С. 152-170.
32. Малов В. Н. Жан — Батист Кольбер — реформатор XVII века (1619 — 1683) [Французский государственный деятель, генеральный контролер финансов] // Новая и новейшая история. — 2000. — №3. — С. 97-109.
33. Малов В. Н. Жан — Батист Кольбер. Абсолютистская бюрократия и французское общество. — М.: Наука, 1991. — 240 с.
34. Малов В. Н. Парламентская Фронда: Франция, 1643—1653. — М.: Наука, 2009. — 497 с.

35. Матвеев А. А. Русский дипломат во Франции. – М.: Наука, 1972. – 296 с.
36. Мокульский С. Мольер. – СПб.: Планета музыки; Лань, 2011. – 496 с.
37. Неклюдова М. Искусство частной жизни: Век Людовика XIV. – М.: ОГИ, 2008. – 440 с.
38. Ольтециан И. Свет и тени Короля-Солнца // Всеобщая история. – М., 2009.-№ 1. – С.155.
39. Перро Ш. Век Людовика Великого: Пер. с фр. // Спор о древних и новых / Сост. В.Я. Бахмутский. – М.: Искусство, 1985. – С. 41-54.
40. Прокофьева Е. В. Сердечная тайна королевы: [Про Анну Австрийскую] // Крестьянка. – 2008. – №1. С. 88-91.
41. Прокофьева Е. В., Умнова Т.В. Личная жизнь «короля – солнце». М.: - Вече, 2014. – 320 с.
42. Птифис Жан-Кристиан. Людовик XIV. Слава и испытания: Пер. с фр. – СПб.: Евразия, 2008. – 382 с.
43. Ракова А. Версальские праздники Короля – Солнце. – СПб.: Изд-во Гос. Эрмитажа, 2004. – 16 с.
44. Рыжов К. Все монархи мира. – М.: Вече, 1998. – 656 с.
45. Савин А. Век Людовика XIV. – М.: Гос. изд-во, 1930. – 248 с.
46. Сен-Симон, герцог де. Мемуары: пер. с фр. // Людовик XIV. Государство – это я. – М.: Эксмо, 2012. – С. 29-469.
47. Сен-Симон, герцог де. Мемуары: Полные и дополнительные воспоминания герцога де Сен-Симона о веке Людовика XIV и Регентстве: Пер. с фр.: в 2 томах, Том 1.– М.: Прогресс, 1991. – 598 с.
48. Сен-Симон, герцог де. Мемуары: Полные и дополнительные воспоминания герцога де Сен-Симона о веке Людовика XIV и Регентстве: Пер. с фр.: в 2 томах, Том 2. – М.: Прогресс, 1991. – 520 с.
49. Сен-Симон, герцог де. Мемуары. 1691—1701: Пер. с фр. – М.: Ладомир; Наука, 2007. – 992 с.

50. Сидоренко М. Королевский двор как политический проект Людовика XIV // Восток—Запад: Проблемы взаимодействия: материалы Всероссийской (с международным участием) научно-практической конференции «Интеграция исторического и образовательного пространства, посвященной 50-летию со дня рождения М.Ю. Брандта. – Новосибирск, 2011. – С. 74-82.

51. Сидоренко М. А. Образовательные функции исторических концепций во Франции XVII—XVIII вв. // Философия образования. – 2011. – 31 декабря. – С. 138-145.

52. Сидоренко М. А. Уход со сцены Людовика XIV / М. А. Сидоренко // Вопросы истории. – 2014. – №8. – С. 124-140.

53. Сидоренко М. А. Опала Николя Фуке как акт репрезентативной политики Людовика XIV // Вестн. Том. гос. ун-та. – 2013. – № 366. – С. 87-90.

54. Сидоренко М. А. Репрезентативный образ Людовика XIV в творчестве Мольера // Идеи и идеалы. – 2013. – № 2 (16). – С. 86-94.

55. Трескина Н. С. Плебеи и буржуа в восстании городов Бретани в 1675 г.— «Французский ежегодник 1964». М., 1965. – 267 с.

56. Французские короли и императоры.: Под. ред. Петера К. Хартманна. – "Феникс". – Ростов-на-Дону, 1997. – 430 с.

57. Черкасов П. Кардинал Ришелье. – М.: Международные отношения, 1990. – 384 с.

58. Черняк Е. Б. Пять столетий тайной войны / Е. Б. Черняк // "Международные отношения". – Москва, 1991. – 120.

59. Эйри О. Реставрация Стюартов и Людовик XIV, от Вестфальского до Нимвегенского мира: Пер с. англ. – М.: Гос. публ. ист. б-ка России, 2008. – 239 с.

60. Эрланже Ф. Эпоха дворов и королей. Этикет и нравы в 1558—1715 гг.: Пер. с англ. – Смоленск: Русич, 2005. – 288 с.

61. Эткинд Е. Пьер Корнель // Писатели Франции. – М.: Просвещение, 1964. – С. 71-81.

62. Янковая О. Тайны королевы Анны: [Анна Австрийская] // Натали. – 2008. – №11. – С. 130-131.

63. Lemontey P.- E. Essais sur l'etablissement monarchique de Louis XIV. Paris, 1819.